

Den middelalderlige Gravsten ved Andst Kirke.

Af H. K. Kristensen.

Den kendte romanske Gravsten i Andst Kirkes Mur, som atter har tiltrukken sig Opmærksomheden ved den Rolle, den spiller for Dr. Macheprangs nye Datering af Kirkens og Ribe Domkirkes Bygning, har som J. Iversen anfører foran været Genstand for flere Fortolkninger.

Den er nu ogsaa mærkelig og interessant.

Ved et Tværbaand er Stenen delt i to Felter; i det øverste er der fremstillet en Mand og en Kvinde, der har Armene slynget om hinanden, i det nederste Felt en Ko. —

I den romanske Tids strenge, religiøse Kunst er det saare sjældent, selv om det ikke er enestaaende, at se en Mand og en Kvinde fremstillet med Armene om hinandens Liv. Det maa være et Ægtepar; andet kan ikke tænkes. Desuden bærer Kvinden en Hue paa Hovedet, og Huen, Konehuen, som den ligefrem kaldes, er et ældgammelt nordisk Kendemærke paa den gifte Kvinde. Men Gravstenen er ogsaa interessant af andre Grunde. Den er nemlig hugget i en Tid, da man ellers ikke afbildede sig eller sin Familie paa Gravstenene. Ligesom i vore Dage syntes man, det var for anmasende. Desuden er en Ko paa en Gravsten en ren Sjældenhed.

Fig. 1. Øverste Felt af Ligstenen ved Andst Kirke.

Der maa have været en særlig Grund baade til det ene og det andet.

I sin interessante Afhandling om »Stormandstyper i Valdemarstiden«¹⁾ har Museumsdirektør, Dr. Poul Nørlund gennemgaaet en Række romanske Billeder, der skildrer Datidens Mænd og Kvinder, Billeder af Valdemarstidens Kirkebyggere og andre Velgørere. Til denne Gruppe henregner Dr. Nørlund dog ikke Stenen i Andst, men han omtaler den, fordi han mener,

1) Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1935, 5 ff

den ogsaa kan give sit Bidrag til bedre Kendskab til Valdemarstidens Stormænd. — Det er man nok klar over, at en almindelig Bonde ikke vilde faa et saa flot Gravmæle.

Følgende Forhold, forekommer det mig, taler afgjort for, at Stenen virkelig afbilder et Par, der har været med til at grunde Kirken, at de to er Kirkens Fundatores:

1) Stifterbillederne fremstiller i de fleste Tilfælde et Par (Asser Rig og Fru Inge eller snarere Skjalm Hvide og Hustru i Fjenneslev, Trud Litle og Valdemar den Store i Slagelse, en Herremand og hans Søster i Sdr. Næraa o.s.v.). Ogsaa i Andst er det et Par, Billedet viser.

2) Det er overvældende almindeligt, at Stifterne er fremstillet med en eller anden Genstand i Haanden eller Hænderne. Genstanden symboliserer deres Gave. Hyppigst er det en Kirkemodel, saadan som alle kender det i Gengivelser fra Fjenneslev Kirke. Det kan ogsaa ske, at Stifteren fremrækker en Mønt, en Ring eller en Messeklædning, der skal symbolisere det Gods, han skænker. Ogsaa i Andst er Gaven symboliseret, nemlig i Koen. Stifteren har skænket Kvæg eller maaske Jord til Kvægets Græsning til Kirken. Men det er afbildet paa den fra de andre Stifterbilleder afvigende Maade, at Gaven ses i et Felt for sig. Det vilde unægtelig ogsaa have virket latterligt, om Parret havde været gengivet med Koen i fremrakte Arme! I Stedet for har man valgt at fremstille Koen for sig og Ægteparret med Armene om hinandens Liv, baade for at vise, at det er et kærligt Ægtepar, og for at vise, at de har været enige om at give denne Gave. Paa en lignende Maade staar et Ægtepar kærligt forenede i en Fremstilling paa Ørsted Kirkes Sydportal. Der er der ingen Gave afbildet; alligevel mener

Dr. Nørlund, at det er et Stifterbillede. Det, at Billedet findes paa en Del af selve Kirkebygningen, maa vel ogsaa gøre det sandsynligt.

3) Datidens førnævnte Sky for at afbilde sig selv eller sin Familie paa Ligsten tyder paa, at her foreligger noget særligt. Dette særlige kan lettest forklares ud fra dette, at der her som i de øvrige Tilfælde har været en taknemlig Menighed, der satte Mindet over et Par af Kirkens afdøde Grundlæggere.

Man kan ikke give P. Eliassen Ret i, at Billedet forestiller Hr. Niels. Denne Paastand modsiges navnlig af, at Manden ikke bærer en kirkelig, men en verdslig Dragt, bestaaende af to lange, fodfri Kjortler over hinanden. Han har heller ikke Tonsur, men tværtimod en da meget moderne Frisure med Skilning i Panden og langt lokket Haar; ganske samme Frisure har en af Mændene paa Døbefonten, om det saa er den lille Krølle, Haaret ender i, er den ensdan hos dem begge. Desuden tillader Dr. Macheprangs Datering af Kirken til ca. 1200 vel heller ikke, at Hr. Niels kan være den egentlige Bygherre. Men derimod finder jeg det afgjort sandsynligt, at Stenen viser et Billede af det Stifterpar, der, udtrykt med nogen Tillæmpning af Overleveringens Ord, har givet af deres Midler til Andst Kirkes Opbyggelse.
